

SÜRDÜRÜLEBİLİR EĞİTİMDE YÜKSEKÖĞRETİMİN VE PSİKOLOJİK DANIŞMAN EĞİTİMİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ ^(*)

Müge ÇELİK ÖRÜCÜ ^(**)

Öz

Bu çalışmada Yükseköğretimin ve Psikolojik Danışman eğitiminin Sürdürülebilir Eğitimdeki rolünün ne olabileceği, neler yapabileceği, katkılarının günümüze kadar yapılmış raporlardan ve kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında tartışılmasını amaçlanmıştır. ‘Sürdürülebilirlik’ denildiği zaman, ekosistem üzerindeki biyofiziksel baskıyı her türlü ortamda en aza indirmek amaçlanmaktadır. Günümüzde ‘sürdürülebilirlik’ kavramı ‘çevre’ ile ilgili meselelerin çok ötesine geçmiş, sosyal ve ekonomik koşulları da içerir hale gelmiştir. ‘Sosyal sürdürülebilirlik’ yaşam-biçimleri, toplumsal hareketler, sosyal ağlar, yönetim, karar-alma ve okullaşma gibi konuları içerirken; ‘ekonomik sürdürülebilirlik’ ise büyüme ve kalkınma ile ilgili tartışmaları içermektedir. Yirmi birinci yüzyılda dünyada ve Türkiye’de yaşanan pek çok değişim psikolojik danışmanlara duyulan gereksinimi artırmıştır. Özellikle küreselleşme, Türkiye’nin sahip olduğu genç nüfus ve buna paralel olarak eğitim sektörünün giderek büyümesi, ekonomideki değişimler, bundan etkilenerek Türk ailesinin değişimi, kültürel çeşitliliğin artması, bilim ve teknoloji yaşam biçimlerinde değişikliklere neden olmuştur. Birey ve grupların sosyal ve psikolojik yaşamlarının bunlardan etkilenmesi ve değişime uyum çabaları PDR hizmetlerine duyulan gereksinimin önemli sebeplerindedir. Bu ihtiyaç nedeniyle PDR hizmetlerinin daha farklı alanlarda, daha çok kişiye yönelik olarak, özel durumlara özgü teknik ve yöntemlerin kullanılarak sunulması gerekecektir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Psikolojik Danışman, Sürdürülebilir Eğitimi.

The Role and Importance of the Training of a Psychological Counselor and Higher Education in Sustainable Education

Abstract

In this study, the aim is to discuss what can be the role and training of a psychological counselor and higher education under the light of previous research for sustainable education. When “Sustainability” is mentioned, it is perceived as the reduction of the bio-physical pressure on the eco system to the least. Nowadays the concept of sustainability has grown way beyond environment and became involved with social and economic conditions. On the basis of the concept of sustainability lies the need of gathering the

^{*}) Bu makale, 16-18 Nisan 2015 tarihlerinden 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi’nde sunulan “Sürdürülebilir Eğitimde Yüksek Öğretimin ve Psikolojik Danışman Eğitiminin Rolü ve Önemi” başlıklı tebliğin geliştirilmiş ve değiştirilmiş halidir.

^{**}) Yrd. Doç. Dr., TED Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı (e-posta: muge.orucu@tedu.edu.tr).

economic, ecologic, individual and politic factors under one decisive institution. In this context it is not possible for Turkey to stay away from the developments which were seen in the world in the area of higher education. In 21st century the alterations, in the world and in Turkey have raised the need of psychological counseling. Especially globalization, the young population that Turkey has and parallel to that the increase of education sector, fluctuations in economy, the change in Turkish family which is affected from that, the increase of cultural variation caused scientific and technologic lifestyle changes. Factors such as; the effects of social and psychological effects on individuals and groups and their effort in adaptation, have raised the need of Psychological Counseling Guidance Services. Because of this deficiency, Psychological Counseling and Guidance Services have to offer techniques and methods for special conditions and they have to be served to more people.

Keywords: *Psychological Counseling, Higher Education, Sustainable Education.*

Giriş

Dünyadaki pek çok ülkenin yükseköğretim politika ve uygulamalarına bakıldığında, yükseköğretim sistemlerinin toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlandığı görülmektedir. Bunun nedeni, eğitimin sadece bireyin değil, toplumların geleceğine yatırım yapılmasıyla ilişkili olmasıdır. Eğitim, ekonomik ve sosyal yaşamdaki dönüşümde, diğer bir ifadeyle refah düzeyi ve yaşam kalitesinin artırılmasında, kritik bir rol üstlenmektedir. Ekonomik boyutta büyüme, rekabet gücü ve verimlilik artışı, sosyal boyutta ise yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi, katılımcılık, sosyal uyum ve çevrenin korunması gibi politika alanlarının merkezinde eğitim yer almaktadır (SETA raporu, 2009).

Eğitim, girişimcilerin donanımlarını artırarak üretim sürecinin daha etkin yürütülmesini sağlamaktadır. Doğaldır ki, eğitim yoluyla donanımları iyileşen bireylerin daha yüksek bir ücretle istihdam edilmeleri mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, eğitim düşük gelire sahip kesimlerde yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını engelleyecek temel araçlardan biridir. Demokratikleşme, katılımcılık, insan hakları ve sosyal uyum gibi çağdaş toplumsal değerlerin yerleşmesinde ve politik istikrarın tesisinde büyük önem taşımaktadır. Elbette ki, eğitimin sosyal ve toplumsal faydaları bunlarla sınırlı değildir. Eğitimden beklenen diğer sosyal ve toplumsal etkilerden başlıcaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir: Gelecek kuşakların eğitimini özendirir (eğitilmiş bireylerin çocuklarına iyi eğitim sunma çabası daha yüksektir), bireylerin daha uzun ve sağlıklı yaşamasına etki eder (eğitilmiş bireylerin sağlıklarına daha duyarlı olması) ve nüfus artış hızının kontrol edilmesine katkıda bulunur, takım çalışması ve iletişim becerileri gibi bazı insan sermayesi unsurları gelişme sürecinde önem taşıyan sosyal sermayeye katkıda bulunur, sosyal normların değişen koşullara uyumunu kolaylaştırır, suç oranlarının azalmasına neden olur ve çevreye daha duyarlı bireylerin yetişmesini sağlar (Helliwell 2001, OECD, 2001).

Bu bağlamda, Türkiye'nin de yükseköğretim alanında dünyada gözlemlenen gelişmelerden uzak durması mümkün görünmemektedir. Zaten Avrupa Birliği ve OECD ülkele-

rinde yükseköğretim alanındaki gelişmeler ve önemli dönüşümler, Türkiye’yi de etkilemektedir (YÖR, 2009).

Bu çalışmada amaç, Sürdürülebilir Eğitimde Yükseköğretimin ve Psikolojik Danışman eğitiminin rolünün ne olabileceği, neler yapabileceği, katkılarının tartışılmasıdır. ‘Sürdürülebilirlik’ denildiği zaman, ekosistem üzerindeki biyofiziksel baskıyı her türlü ortamda en aza indirmek anlaşılmaktadır. Günümüzde ‘sürdürülebilirlik’ kavramı ‘çevre’ ile ilgili meselelerin çok ötesine geçmiş, sosyal ve ekonomik koşulları da içerir hale gelmiştir. ‘Sosyal sürdürülebilirlik’ yaşam-biçimleri, toplumsal hareketler, sosyal ağlar, yönetim, karar-alma ve okullaşma gibi konuları içerirken; ‘ekonomik sürdürülebilirlik’ ise büyüme ve kalkınma ile ilgili tartışmaları içermektedir. “Sürdürülebilirlik” kavramının temelinde ise sosyal, ekonomik, ekolojik, kişisel ve politik faktörleri tek bir karar alma çatısı altında toplama ihtiyacı yatmaktadır.

OECD’nin (2008) raporunda, üniversite eğitiminin sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkısının 4 temel yolla olduğu belirtilmektedir. Bu yollar, insan sermayesinin oluşumu (öncelikle öğretmek); bilgi temellerinin inşası (öncelikle araştırma ve bilgi gelişimi yolu ile); bilginin yayılması ve kullanımı (özellikle bilgi kullanıcıları ile etkileşimler ve bilginin sürdürülmesi/korunması), bilginini aktarılması ve kuşaklar arası saklanması olarak gösterilebilir.

Bu bağlamda üniversitelerin sürdürülebilirliği arttırıcı, geliştirici ve ülke geneline yayıcı bir etkisi vardır. Bunun temelinde, toplumda konu ile ilgili farkındalık yaratma ve toplumu bilinçlendirme gibi önemli olgular yatmaktadır. Ayrıca, üniversitelerin gerek öğrenci ve mezunları, gerek akademik ve idari çalışanları ile ve gerekse tüm bu paydaşların eğitim, sanayi/iş dünyası ve devlet sacayağını oluşturmasından dolayı, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için sürdürülebilirliği sağlaması hayati önem taşımaktadır. Öncelikle öğrencileri ve toplumu sürdürülebilirlik konusunda bilinçlendirecek olan akademisyen ve eğitimcilerin kendilerinin konu hakkında farkındalığının ve bilincinin artırılması için “eğitimcilerin eğitilmesi” gerekmektedir. Sürdürülebilirlik üniversitelerin müfredat ve ders programlarına eklenmelidir.

Türkiye’de Yüksek Öğretimin Durumu

Üniversitelerin yurt sathına dengeli olarak dağılması ve yükseköğretime erişimin artırılması hedefine yönelik olarak 2006 yılında 15, 2007 yılında 17, 2008 yılında 9, 2010 yılında 8 ve son olarak 2011 yılında 1 olmak üzere toplam 50 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuştur. Böylece, üniversiteler yurt geneline yaygınlaştırılmış ve üniversitesi olmayan ilimiz kalmamıştır. 2006-2010 döneminde vakıf üniversitelerinin sayısı da önemli oranda artmış olup, 2011 yılı itibariyle 62’i vakıf, 103’ü devlet olmak üzere toplam üniversite sayısı 165’e yükselmiştir (Altınsoy, 2011). 2015 yılına gelindiğinde 109 devlet, 76 vakıf, 8 vakıf meslek yüksekokulu bulunmaktadır.

Yükseköğretime erişimi arttırmak üzere yeni devlet üniversiteleri kurmak politikasının hem politika yapımcılar hem de yükseköğretimin paydaşları açısından çeşitli avantajları bulunmaktadır. Yeni devlet üniversitesi kurulması kararlarının arkasındaki asıl motivas-

yon olan bu konuları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (DPT, Yükseköğretim Sektörü Çalışması, 2011):

- Üniversite kurulması planlanan bölgenin kazanımları yüksek olmakta ve bölgesel kalkınmayı yönlendirmektedir,
- Okullaşma oranları ve öğrenci sayılarının artışı ile yükseköğretime erişim artmaktadır,
- Üniversiteler arasındaki rekabet artmaktadır,
- Yaşadıkları yer dışında başka bir yerde yükseköğrenim görme imkânı olmayan grupların yükseköğretime erişimi kolaylaşmaktadır,
- Üniversitelerin kuruldukları yörede sosyo-ekonomik, kültürel ve entelektüel yapıda olumlu değişiklikler meydana gelmektedir,
- Yeni üniversitelerin açıldıkları bölgede yaşayanların yükseköğrenim hizmeti almak amacıyla katlandıkları ulaşım, yeme-içme, barınma maliyetleri düşmektedir,
- Öğrenci nüfusunun yurdun geneline yayılması nedeniyle büyük şehirlerde aşırı yoğunlaşmanın yarattığı bazı sorunlar bertaraf edilmektedir.

Yeni yükseköğretim kurumları kurma kararını etkileyen bu faktörlerin yanı sıra, yeni kurulacak yükseköğretim kurumunun kurulacağı yörenin seçimi de önemli bir tartışma konusudur. Ülkemizde 2010 yılında örgün öğretim kontenjanlarının 683.818'e yükselmesiyle birlikte, arzın talebi karşılama oranı %43,1'e yükselmiştir. Ancak kontenjanlardaki artışa rağmen, kayıt yaptıranlar düzeyinde bu oran %35'ler seviyesinde kalmıştır. Başka bir ifadeyle, son yıllarda boş kalan kontenjan sayılarında artış gözlenmektedir (DPT, Yükseköğretim Sektörü Çalışması, 2011). Bu durum, ülkemizde yükseköğretime olan talebin yalnızca kontenjanların artırılması yoluyla karşılanamayacağını göstermektedir. Yükseköğretime girişle ilgili yapılan ve öğrenci tercihlerini inceleyen detaylı analizler ortaya koymuştur ki, Türkiye'de yükseköğretime olan sosyal talep, herhangi bir yükseköğretim kurumuna girme çabasından ziyade üniversitelerin popülerliğinin ve kalitesinin yönlendirdiği bilinçli bir taleptir (Dünya Bankası, 2005).

Özellikle 2000 yılından sonra kurulan üniversitelere bakıldığında yeni üniversitelerin farklılıklarını ve ihtisaslaşacakları alanları içeren bir vizyon ve misyonla kurulmayı hedefledikleri görülebilmektedir. Günümüzde, bir ya da birkaç disipline ağırlık vermiş, bu disiplinlerde uzmanlaşmış, söz konusu disiplinlere yoğunlaşmış personelin ağırlıklı olarak çalıştığı ve bu alanlarda projelerin kümelendiği, üniversite-sanayi işbirliğinin ilgili uzmanlık alanlarında tesis edildiği ve dolayısıyla tüm bu boyutlar bakımından cazibe merkezi olan üniversite modeli yaygınlaşmaktadır (Ergüder, Şahin, Terzioğlu ve Vardar, 2006). Kalitenin artırılması ve sürekliliği içinde üniversitelerin, kaliteli hizmet sunumunu sağlayan girdiler (akademik personel, bina, makine-teçhizat, teknolojik altyapı, kütüphane olanakları vs.) bakımından güçlü bir şekilde kurulmasını sağlanmalıdır. Öğretim üyesi yetiştirme konusunda daha hazırlık aşamasındayken geleceğe yönelik projeksiyonlar doğrultusunda gerekli tedbirler alınmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki ortalamalara uygun şekilde, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının 20-25 arasında olması önemli görül-

mektedir. Kamu kaynaklarının etkin kullanımı açısından, daha kurulma aşamasındayken, açılacak birimleri, öğrenci sayısını, uzmanlaşma alanını, yerleşke biçimini, yer seçme sürecini ve arazi koşullarını içeren mekân planlaması yapılmalıdır. (Altınsoy,2011).

Kaynakların etkin kullanımı ve doluluk oranlarının yüksek olması açısından üniversitelerde, merkezi derslikler, kütüphane ve laboratuvar anlayışı uygulanmalıdır. Üniversitelerin ihtisas alanlarına, öğrenci sayılarına ve kampüslerine uygun şekilde alan standartları geliştirmeleri ve bu standartlar doğrultusunda ilgili kurumlarla işbirliği içinde fiziki mekânlarını ve yatırımlarını planlamaları uygun olacaktır. Üniversitelerin bir kent içinde yer seçme sürecinde kent-kampüs ilişkisini etkileyen çeşitli faktörler vardır. Hem kent merkezlerinde yerleşmiş kent üniversitelerinin hem de kampüs üniversitelerinin çeşitli avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Kent üniversitelerinin avantajı, öğrenciler ve üniversite personelinin, kentin altyapısından, kentteki sosyo-kültürel aktivitelerden ve diğer imkânlarından faydalanabilmesine, üniversitelerin kentle, kentsel yaşamla bütünleşmelerine, kente kültürel ve sosyal bağlarla bağlanmalarına imkân vermesidir. Kentin dışındaki kampüs üniversitelerinin öğrencileri ve personeli için ise, böyle bir imkân söz konusu değildir.

Yükseköğretim kurumlarının başarılı olmasının diğer önemli bir şartı ise, topluma hizmet etme fonksiyonu anlamında çevreleriyle ilişki kurmalarını sağlayan mekanizmaların geliştirilmesidir. Çevresine katkı sağlama ve aynı zamanda bu çevreden beslenme anlamında girişimci bir üniversite tasarlanmalı ve bu üniversite, diğer paydaşlarla ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmalı, ortak projeler yürütmeli, diğer üniversitelerle aktif işbirliği yöntemleri geliştirmelidir. Üniversitelerin optimal öğrenci sayısına ulaşmaları, hem yönetilebilir olmaları hem de ölçek ekonomilerinden azami ölçüde faydalanmaları açısından önemlidir. Bu çerçevede, üniversitenin tüm fonksiyonlarının tek bir kampüste sağlandığı kampüs üniversiteleri için optimal öğrenci büyüklüğünün 10-15 bin öğrenci olduğu düşünülmektedir (Türeyen, 2003).

Yükseköğretimin dışsalıklarından daha etkin şekilde yararlanılabilmesi için yeni fakülte ve birimler açılırken öğretim üyesi yeterli olan fakültelerdeki mevcut bölümlerle tamamlayıcılık ilişkisi içinde olan yeni bölümler açılmalıdır. Örneğin, iktisat ve kamu yönetimi bölümleri olan bir fakültede maliye bölümünün açılması uygun bir yaklaşım olacaktır. Yeterli öğretim üyesine sahip üniversitelerde mevcut fakültelerle tamamlayıcılık ilişkisi içinde olan fakültelerin açılması önerilmektedir. Örneğin, tıp alanında yoğun öğretim üyesi istihdam eden bir üniversitenin sağlıkla ilgili tüm fakültelerinin birbirine yakın şekilde açılması uygun olacaktır. Yeni üniversitelerin çok tercih edilen bölümlere ağırlık vermesi yerinde olacaktır. Öğrenciler tarafından çok fazla tercih edilmeyen bölümlerin ise eğer o alanda insan gücü açığı varsa prestiji yüksek ve büyük şehirlerde olan illerde açılması faydalı olacaktır.

Yetişkin nüfusun eğitim düzeyi cinsiyetler itibarıyla incelendiğinde, kadınların yüzde 72,3'lük, erkeklerin ise yüzde 56,9'luk bölümünün ilköğretim düzeyi veya altı eğitime sahip oldukları görülmektedir. Ortaöğretimden mezunlar yetişkin kadın nüfusun sadece yüzde 20'sini oluştururken, bu oran yetişkin erkek nüfus için yüzde 31,7'dir. Kadın ve er-

kek yetişkin nüfusun eğitim durumları arasındaki dengesizlik açısından, Türkiye OECD ülkeleri arasında dikkat çekmektedir. Çocukların eğitiminin kadınların eğitimi ile çok yakından ilişkili olduğu dikkate alındığında, bu durum Türkiye’de insan sermayesinin iyileştirilmesi önündeki çok önemli bir engeli teşkil etmektedir.

Lin (2004), yükseköğretimin Tayvan ekonomisi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmada yükseköğretim dört alt gruba ayrılmaktadır. Bunlar, sırasıyla, beşeri bilimler ve güzel sanatlar, işletme ve sosyal bilimler, mühendislik ve doğal bilimler ve tarımsal bilimlerdir. Ayrıca, çalışmada beşeri sermaye stoku göstergesi olarak yüksekokul ve üniversite eğitimlerini tamamlayanların toplam istihdam içindeki payı kullanılmıştır. Genel ekonomi için yapılan analizlerde beşeri bilimler ve güzel sanatlar dışındaki bölümlerin mezunlarıyla iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin istatistiki olarak anlamlı ve pozitif olduğu bulunmuştur. İnsan sermayesi ile teknoloji, fiziki yatırımlar ve ekonomilerin dışa açılması süreci arasında tamamlayıcılık ilişkisi vardır. Eğitimle donanımı artırılan işgücü, yatırımların verimini artıracak ve dolayısıyla yatırımlar ivme kazanacaktır. Nitelikli işgücü yeni teknolojilerin geliştirilmesi, uygulanması ve uyarlanması için bir zorunluluktur. Diğer yandan, ekonomilerin dışa açılması sonucu artacak bilgi ve teknolojiye ulaşma imkânlarının katma değer artışına dönüştürülmesi nitelikli işgücünün varlığına bağlıdır (O’Connor ve Lunati, 1999).

Türkiye için eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine yönelik yapılan çalışmalarda, farklı eğitim seviyelerindeki öğrenci sayıları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. 1923-2011 dönemini kapsayan çalışmada (Çalışkan ve ark, 2013), eğitimin büyüme üzerindeki etkisi eşbütünlük analizi ile incelenmiştir. Çalışmada, yükseköğretim ve lise seviyesindeki öğrenci sayısındaki artışın ekonomik büyümeyi etkilediği, ilköğretim ve meslek lisesi seviyesindeki öğrenci sayısı artışının büyüme üzerinde etkisi olmadığı tespit edilmiştir. 1923-2005 yıllarını kapsayan çalışmada (Özsoy, 2009), ilköğretim, orta öğretim, yükseköğretim, mesleki ve teknik eğitim olmak üzere farklı eğitim kademelerinin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemiştir. VAR modeli ile gerçekleştirilen eşbütünlük analizi sonucunda eğitim ile büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmuştur.

Türkiye’de yükseköğretimle ilgili sorunlardan bir diğeri üniversite mezunlarının alanlara göre dağılımında yaşanmaktadır. Türk eğitim sisteminin eksikliklerine yönelik olarak gündeme getirilen eleştirilerden birisi de mesleki ve teknik eğitime gereğince önem verilmemesidir. Eğitim programlarının kapsamı sadece ülkelerin genç nüfusuyla sınırlı değildir. Bu çerçevede, hayat boyu eğitim anlayışıyla nüfusun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarına yönelik programların geliştirilmesi ve etkili bir şekilde uygulanması önemli ekonomik ve sosyal yansımaları olan bir politika aracıdır. Öğretmen maaşlarına yönelik olarak belirtilmesi gereken bir nokta, G.Kore ve Hindistan gibi ekonomilerinin rekabet güçlerini artırmak amacıyla kapsamlı politikalar uygulamaya koyan ülkelerde bütün eğitim kademelerinde öğretmen maaşlarının kişi başına milli gelire oranının oldukça yüksek düzeylerde olduğudur. Türkiye’de kız öğrencilerin eğitim imkânından yararlanmaları özellikle ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümleri ve Hizmetleri

Psikolojik danışma ve rehberlik kavramları, modern eğitimin bir parçası haline gelmiş faaliyetleri ifade eden terimlerdir. Rehberlik sözü, 1938’lerde okul müfredat programlarımıza girmiş olmasına rağmen, daha çok 1950’lerden sonra tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle 1970’den bu yana rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin, “uzman” kişilerce yürütülen ayrı bir “yardım” ve “ihtisas” faaliyeti olarak eğitim programlarımızda ve okullarda yerini almıştır. Danışma ve rehberlik, ferdin gelişme ve sorunlarını çözümlenebilme, konularında sistemli yardım gayreti olarak, Amerika Birleşik Devletinde doğup gelişen bir harekettir. Her sosyal gelişme ve değişimin ortaya çıkmasında o toplumun sosyal ortamı ve şartları önemli rol oynar. ABD’de rehberliğin ortaya çıkmasının önemli nedenlerinden birisi, Amerikan toplumun kişiye değer vermesi ve bunu sistemli olarak ele almasıdır (Tan, 1986; Kuzgun, 1991). Günümüzde rehberlik hizmetleri, eğitimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olup, eğitimden ayrı düşünülememektedir. Psikolojik danışma hizmetleri farklı kurumlarda da verilebilen hizmetler olsa da ülkemizde ağırlıklı olarak okul sisteminde verilmektedir.

Yirmi birinci yüzyılda dünyada ve Türkiye’de yaşanan pek çok değişim psikolojik danışmanlara duyulan gereksinimi artırmıştır. Özellikle küreselleşme, Türkiye’nin sahip olduğu genç nüfus ve buna paralel olarak eğitim sektörünün giderek büyümesi, ekonomideki değişimler, bundan etkilenerek Türk ailesinin değişimi, kültürel çeşitliliğin artması, bilim ve teknoloji yaşam biçimlerinde değişikliklere neden olmuştur. Birey ve grupların sosyal ve psikolojik yaşamlarının bunlardan etkilenmesi ve değişime uyum çabaları PDR hizmetlerine duyulan gereksinimin önemli sebeplerindedir. Bu ihtiyaç nedeniyle PDR hizmetlerinin daha farklı alanlarda, daha çok kişiye yönelik olarak, özel durumlara özgü teknik ve yöntemlerin kullanılarak sunulması gerekecektir. Bu farklılaşma PDR hizmetleri yelpazesinin genişlemesini sağlayacaktır, uygulama alanlarında dolayısıyla müfredatta değişikliğe gidilmesi gerekmektedir ve bir vakıf üniversitesi olan TED Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı incelendiğinde uygulama ağırlıklı bir eğitim programı uyguladıkları görülmektedir.

Özellikle, PDR hizmetlerinin sadece okullarla sınırlı kalmaması, yaşam boyu kariyer danışmanlığı, eğitimde akademik başarının yükseltilmesi kadar bütünsel gelişime yönelik PDR hizmetlerine ağırlık verilmelidir (Ültanır,2005; Yeşilyaprak, 2011). Fidan (2007) tarafından ilk ve orta öğretim kurumlarında ve Rehberlik Araştırma Merkezi’nde çalışan psikolojik danışmanların mesleki rehberlik uygulamaları ile ilgili düşündüklerini ve yaptıklarını ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada mesleki rehberliğin yaşam boyu süren bir hizmet olduğu konusunda psikolojik danışmanların yaklaşık üçte birinin bir bilgiye sahipken dörtte üçünün bu hizmeti öğrencilere verilen bir hizmet olarak gördüğü bulunmuştur. Psikolojik danışmanların büyük kısmının yeni bilgiler için başvurdukları destek kaynakların başında bilgisayarın gelmesi yetkili ve yetkin kişiler tarafından geliştirilmiş mesleki rehberlik ile ilgili web sayfalarının gereğine dikkat çekmektedir.

Gençler arasındaki sorun alanlarına yönelik (örneğin okul devamsızlığı, okul zorbalığı, şiddet, alkol ve uyuşturucu madde kullanma, marka tutkusu, tüketim çılgınlığı vb.)

okul iklimi ve sosyal adalet danışmanlığı, insan kaynakları, verimliliği artırmaya yönelik hizmetler, kişisel gelişime yönelik hizmetler (sürdürülebilirlik, girişimcilik, iletişim vb.) alanlarında da PDR hizmetlerinin yaygınlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır ve özellikle okul iklimi konusunda eğitimin çeşitli düzeylerine yönelik çalışmalar başlamıştır(Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip ve Erkan, 2010, Çalık ve Kurt,2010; Bugay, Aşkar, Tuna, Çelik Örucü ve Çok, 2015) .

Her bir yükseköğretim kurumunun kendisini farklılaştıracağı güçlü yanlarını geliştirilmesi de bu anlamda önemli sayılabilir. Meslek elemanlarının yetişme sürecinde yeterli donanımı kazanmaları ve sürekli eğitim ile kişisel ve mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve güçlü bir mesleki kimliğe sahip olmaları; PDR hizmetlerinin bireyi ve toplumu dönüştürmede daha etkin bir araç olabilmesini güçlendirecektir. Bu noktada Özyürek (2009)araştırmasıyla çarpıcı sonuçlar sunmaktadır. Araştırmada Türkiye’deki üniversitelerde psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin okullarda yaptıkları uygulamalarda sağlanan olanaklar, uygulama süresi ve süpervizyon (yapı ve geribildirim) çalışmaları bakımından bir incelemede bulunmuştur. Bulgular, okullarda yapılan uygulamalar için önemli bir orandaki öğrencinin yeterli sürede ve düzenli biçimde bireysel ya da grup süpervizyonu alamadığını, grup süpervizyonlarının deneyimsiz öğretim elemanları tarafından sunulduğunu ve kalabalık öğrenci gruplarıyla yapıldığını göstermiştir. Bir akreditasyon kurumu olan CACREP tarafından akredite edilen, ABD çapındaki psikolojik danışman eğitimi programları ile ilgili bir ulusal tarama araştırması yapmıştır. Buna göre, uygulama derslerinde programların % 89’unda haftada bir kez ve % 87’sinde haftada üç saat ve daha az süren toplantılar yapıldığı belirtilmiştir (Özyürek, 2009).

Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları (ASCA) Derneği’ne bakıldığında Psikolojik Danışman eğitiminde dikkate alınması gereken önemli noktaları vurguladıkları görülmektedir. ASCA’ya göre okul psikolojik danışmanlarının öğrencilere, ana babalara, okul personeline ve topluma sağladıkları hizmetler belirli alanlardadır: Sistemli olarak okul gereksinim ve koşullarına göre hazırlanmış okul PDR programının yürütülmesini sağlama, öğrencilerin kişisel hedefleri ve gelecek planları oluşturmaları için bireysel planlama yapmalarına yardımcı olma, öğrencilerin o anki ya da gelecekteki gereksinimlerine yönelik önleyici ya/ya da müdahale biçiminde bireysel ya da grupla danışma yapma, ana babalar, öğretmenler ve diğer eğitimcilerle konsültasyon yapma, okulun diğer destek sistemlerine sevk etme, akran yardımı sağlama, bilgi sağlama gibi hizmetler vermenin yanı sıra okul PDR programlarının oluşturulması, sürdürülmesi ve iyileştirilmesine yönelik yönetsel işleri içeren sistem desteği sağlama bu belirli alanlardaki görevleri içermektedir (ASCA, 2007).

ASCA’nın tanımına göre hizmet verecek olan Psikolojik Danışmanların yetiştirilmesi ve donanımlı olarak alanda hizmet vermeleri, sürdürülebilir eğitimde önemli rol oynayacaktır. Aslında pek çok üniversitenin öğrencilerine eğitimleri sonunda elde edeceklerini söyledikleri kazanımlar ASCA’nın tanımlamalarını içermektedir. Bu noktada önemli olan diğer bir aşama mezuniyetleri sonrasında öğrencilerle üniversite öğretim üyelerinin bağlarını koparmamaları ve öğrencilerinin uygulamalarını takip edebilmelerini sağlama-

cak bir ağın kurulmasıdır. Sadece yükseköğretimle sınırlı kalmadan, her düzeyde okulda mezuniyet öncesinde bir network ya da bağlantı kurulması öğrencilerin okul terkinde önleyecektir.

Juntinen ve Atkinson (2002) 21. yüzyılın psikolojik danışmanları ve diğer ruh sağlığı çalışanları, normal insan gelişimini sağlamak ve problemleri önlemeyle ilgili taktikler geliştirmekle daha fazla zaman harcayacaklarını belirtmişlerdir ve bu söylemin 2015'te eylem düzeyine geçtiği görülmektedir. Bu noktada psikolojik danışmalar, bireylerin kişilerarası iletişimi, çok kültürlülük konusunda farkındalık geliştirmesi, takım çalışmasına uyumları, sorumluluk, kişisel disiplin, stresle başetme konularında destek olmaktadır.

Sonuç

Eğitim sisteminin en temel amaçlarından birisi düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş bireyler yetiştirmektir. Yeniliklere açık, yaratıcı, değişen koşullara uyum sağlayabilen, takım çalışmasına yatkın, çağdaş değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek eğitim sistemlerinin en temel başarı göstergeleri haline gelmiştir. Eğitim sisteminde sayılarla ölçülebilen nitelik sorunu yanında, mevcut nitelikli, işgücünü talep eden, etkin bir şekilde değerlendiren ve gerekli şekilde ödüllendiren yapının yetersizliğinin de ülkemiz için önemli bir sorun teşkil ettiği düşünülmektedir. Bilgiye yatırımdan ziyade daha kolay getiri elde etme yollarının halen daha geçerli olduğu ve üretim faaliyetlerinin önemli bir bölümünün nitelikli insan gücü talep eden yapıdan uzak olduğu düşünülürse, Türkiye'de sürdürülebilir eğitim ve bağlantılı konular ile ilgili sorunların çok boyutlu bir özellik taşıdığı söylenebilir.

Özetle, sistemde rekabeti sağlamak ve öğrencilerin değişen ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yükseköğretim kurumlarının birbirinden farklılaştırılması gereği, yükseköğretimle ilgili temel politika belgelerinde dile getirilen bir husustur. Bundan sonraki süreçte, yükseköğretim niteliğini artırma çalışmalarının hız kazanacağını varsaymak yanlış olmayacaktır. Bu süreç, son dönemde kurulan devlet üniversitelerinin sağlıklı şekilde büyümesi ve gelişmesi açısından önemli bir fırsat barındırmaktadır. Yeni devlet üniversitelerinin doğru gelişme stratejileri ile yerel, bölgesel ve ulusal kalkınmada önemli bir katalizör görevi üstleneceği öngörülmektedir. Türkiye, yükseköğretimde okullaşma oranları açısından OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'de okullaşma oranları, özellikle 25 yaş üstü nüfusta çok daha düşüktür. Türkiye'nin yükseköğretim süresi boyunca bir öğrenci için yaptığı ortalama toplam harcama, OECD ülkeleri arasında son sıradadır. Dolayısıyla yükseköğretim ödenekleri artırılmalıdır.

Doktora yapmayı ve üniversitelerde çalışmayı özendirici iyileştirmeler yapılmadığından yükseköğretimin ihtiyaç duyduğu doktoralı öğretim elemanı sayısı yetersiz kalmıştır ve sürdürülebilir eğitim için ciddi bir engeldir. Yeni üniversitelerin açılışı ile birlikte çeşitli kademelerdeki öğretim üyesine duyulan ihtiyaç daha da belirginleşmiştir. Üniversitelerde verilen eğitimin niteliğini artırma adına, öğretim üyelerinin kapsamlı bir pedagojik formasyona sahip olmaları teşvik edilmelidir.

Meslek elemanlarının yetişme sürecinde yeterli donanımı kazanmaları ve sürekli eğitim ile kişisel ve mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve güçlü bir mesleki kimliğe sahip

olmaları; PDR hizmetlerinin bireyi ve toplumu dönüştürmede daha etkin bir araç olabilmesini güçlendirecektir. 21. yüzyılda, küreselleşen ve değişen dünyanın bir parçası olarak ülkemizde de birçok alanda yeniden yapılandırmayı gerekli kılabilecek nitelikte bir demografik dönüşüm yaşanmaktadır. Genç nüfus oranı azalmakta, buna karşın yaşlı nüfus oranı artmakta, Türkiye genç bir ülke olma özelliğini kaybetmektedir; 2005'te en fazla nüfus 10-29 yaş grubu iken, 2025'te 30-49 yaş grubuna kayması beklenmektedir. Aile yapısı ve fonksiyonları da 21. yüzyılda değişime uğramaktadır. Evlenme yaşı, kadın ve erkeklerde yükselmekte, evlilik oranı düşmekte, boşanma oranları artmakta, çocuk sahibi olma oranı düşmekte, çekirdek aile parçalanmakta, ailenin işlevlerinin birçoğu başka kurumlara kaymaktadır (Yeşilyaprak, 2009).

Toplumdaki değişimler doğal olarak eğitim sisteminde de değişimlere yol açmaktadır. Okula başlama yaşı düşmekte, okul öncesi okullaşma oranı artmakta, çocuk ve gençlerin eğitime devam etme oranı ve süresi artmakta, eğitim özelleştirilmekte, eğitim kurumları arasında rekabet doğmakta, eğitimde nicelik yanı sıra nitelik sorunu önem kazanmaktadır, geleneksel yaklaşımlar yerine yapılandırmacı ve gelişimsel modellere bırakılmaktadır.

Birey ve grupların sosyal ve psikolojik yaşamlarının yaşamda meydana gelen değişikliklerden etkilenmesi ve değişime uyum çabaları PDR hizmetlerine duyulan gereksinimin önemli sebeplerindendir. Bu ihtiyaç nedeniyle PDR hizmetlerinin daha farklı alanlarda, daha çok kişiye yönelik olarak, özel durumlara özgü teknik ve yöntemlerin kullanılarak sunulması gerekecektir. Bu farklılaşma PDR hizmetleri yelpazesinin genişlemesini sağlayacaktır, uygulama alanlarında dolayısıyla müfredatta değişikliğe gidilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın sınırlılıkları ve öneriler

Bu çalışma, derleme amaçlı olarak makale başlığındaki konularla ilgili ileride yapılabilecek çalışmalara bir alt yapı hazırlamak, alanyazınına erişimi kolaylaştırma amacıyla yapılmıştır. Yükseköğretim ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanındaki çalışmalarını içerecek bir meta analiz çalışması ile bu ve benzeri çalışmalar daha zengin ve kapsamlı bir hale getirilebilir. Yurtdışı programlarının içerikleri ve ülkemizdeki sürdürülebilir eğitimin müfredatlara yansımaları karşılaştırılabilir. Ulusal bir çalışması yapılarak, Türkiye'deki üniversitelerde, özellikle psikolojik danışma ve rehberlik bölümündeki öğrencilerle sağlanan olanaklar, süpervizyon, uygulama ve gözlem gibi imkânlar karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Günümüzde çocuklar için hazırlanan çizgi filmler, çoğunlukla, şiddeti ve bencilliği beslemektedir. Yetişkinler çocukları ile birlikte, kısa bir süre çizgi film izleyebilseler; kesinlikle çocuklarının ciddi bir tehlike ile karşı karşıya kaldıklarını görebileceklerdir. Ama nedense yetişkinler, çocukların yaşantı alanından uzak durarak, onların sağlıklı büyümelelerini destekleyecek programlar hazırladıklarını sanmaktadırlar. Aslında, PDR uzmanları bu alanlarda danışmanlık yapmakta fakat görünen o ki bu yetersiz kalabilmektedir. Yükseköğretim PDR eğitiminde ağırlıklı olarak yetişkinlere yönelik eğitim verilmektedir ve bu da PDR mezunlarının iş olanaklarını kısıtlayabilmekte, bazı konularda kendilerini yetersiz hissettiklerinden değişik alanlarda çalışma konusunda çekinik durabilmekte-

dirler. Yaşlı nüfusa yönelik PDR hizmetleri, boşanma, tek eşle büyüyen çocuklar, üvey anne-baba vb. durumlara özgü PDR hizmetleri, yaşam boyu kariyer danışmanlığı, eğitimde akademik başarının yükseltilmesi kadar bütünsel gelişime yönelik PDR hizmetleri (Gelişimsel Yaklaşım) konularıyla ilgili çalışmalar başlatılmıştır fakat bunlar konusunda donanımlı olabilmek için lisans eğitimi üzerine ek sertifika programı katılımları ya da yüksek lisans eğitimleri gerektirmektedir ve öğrencilere bu konuda teşvik verilmeli ve programlara erişim kolaylaştırılmalıdır.

Yapıcı'nında (2003) çalışmasında belirttiği gibi eğitim kurumlarının sürdürülebilir kalkınma felsefesini programlarına yansıtması, insanlığın ortak geleceğine ilişkin kaygıların paylaşılarak, çözüm yollarının üretilmesinde ve uygulanmasında çocuk ve gençlerde ortak bilinç yaratabilir. Bu ortak bilincin yaygınlaşması; dil, din, cinsiyet, ırk ayrımı gibi yapay sorunların aşılmasında ve yaygın bir barış ve uzlaşma ortamının sağlanmasında da yararlı olabilir. Eğitim sistemlerinde yapılan yatırımların etkilerinin ortaya çıkmasının zaman almasıdır. Ama yine de eğitime yapılan yatırım, insanlığın ortak geleceği için denemeye değer bir çaba olarak görülmelidir.

Kaynakça

- Altınsoy, S. (2011). Yeni devlet üniversitelerinin gelişimi: Sorunlar ve politika önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 98-104.
- Braunerhjelm, P. (2008). Specialization of regions and universities: The new versus the old. *Industry and Innovation*, 15(3), 253-275.
- Bugay, A., Aşkar, P., Tuna, M. E., Örucü, M. Ç., Çok, F. (2015). Psychometric properties of the Turkish version of the school climate questionnaire high school form. *Elementary Education Online*, 14(1), 311-322.
- Çalık, T., Kurt, T. (2010). Okul İklimi Ölçeği'nin (OIÖ) geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(157), 167-180.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M., Meçik, O. (2013). Türkiye'de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011, (Kantitatif Bir Yaklaşım), *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11, 29-48.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*, Ankara: DPT. <https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf>
- Devlet Planlama Teşkilatı (2011). *Yükseköğretim sektörü çalışması* (yayınlanmamış). higheredu-sci.beun.edu.tr/text.php.
- Dünya Bankası (2005). *Turkey-education Sector Study: Sustainable Pathways to an Effective, Equitable, and Efficient Education System for Pre-school Through Secondary School Education* The World Bank Publications, Washington, DC (2005).
- Ergüder, Ü., Şahin, M., Terzioğlu, T., Vardar, Ö. (2006). *Neden yeni bir yükseköğretim vizyonu?*, İstanbul Politikalar Merkezi, s.17.
- Juntunen, C.L., Atkinson, D.R (Ed) (2002). *Counseling Across the life Span: Prevention and Treatment*. Sage Publications.

- Korkut, F. (2007). Counselor education, program accreditation and counselor credentialing in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 29(1), 11-20.
- Korkut, F. (2007). Psikolojik danışmanların mesleki rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile ilgili düşünceleri ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 187-197.
- Kuzgun, Y. (1991). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık*, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Lin T. C. (2004). The role of higher education in economic development: An empirical study of taiwan case. *Journal of Asian Economics*, 15, s.355-71.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (1998). Redefining tertiary education, Paris, p.33-34.
- O'Connor D., M. R. Lunati (1999). *Economic opening and the demand for skills in developing countries: A review of Theory and Evidence*. OECD Working Paper, No: 149.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E., Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 213-224.
- Özsoy, C., (2009). Türkiye'de eğitim ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin var modeli ile analizi. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 4, 71-83.
- Özyürek, R. (2009). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanakları: Ulusal bir tarama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 54-63.
- SETA (2009). Türkiye'de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz Talip Küçükcan ve Bekir S. Gür. <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=24532&q=turkiye-de-yuksekogretim-karsilastirmali-bir-analiz> erişim 27.06.2015
- Tan, H. (1986). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, İstanbul: MEB Basımevi.
- Türeyen, M. N.(2003). *Yükseköğretim Kurumları ve Kampüsler*, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul, 2003, s.47.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,5(1), 223-229.
- Yeşilyaprak, B. (2009). The development of the field of psychological counseling and guidance in Turkey: Recent advances and future prospects. Ankara University, *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42(1), 193-213.
- Yeşilyaprak, B. (2011). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığında paradigma değişimi ve Türkiye açısından sonuçlar: Geçmişten geleceğe yönelik bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Educational Sciences: Theory & Practice*, 11 (4), 5-26.
- Yüksek Öğretim Kurumu (2007). Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, Ankara.